

OLVASS SOKAT ÉS SOKFÉLÉT! 5.

A FELESÉG SZÉPSÉGE

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2024.4.120>

Azon meggyőződésünktől hajtva, hogy a túlzásba vitt specializáció, a semmiről való mindentudás irányába mutató szakszerűség eluralkodása árt a szakmának, Hajdu Gáborral és Huszár Ákossal évek óta közösen áttanulmányozunk és megvitatunk olyan tanulmányokat, amelyeknek szinte semmi köze nincs ahhoz, amit kutatunk. Úgy is lehet ezt mondani, hogy munkánkban nem használható, felesleges műveket olvasunk. Ám eközben sokat tanultunk belőlük (s nem csupán erényeikből, de hibáikból is!), s úgy vélem, hogy talán érdemes ezekre a művekre felhívni mások figyelmét is, ezért elhatároztam, hogy a beszélgetéseink alapján készülő kritikai ismertetést ebben a rovatban közreadom.

A mű (Zhang, J., Fei, S., & Wen, Y. (2023) *How Does the Beauty of Wives Affect Post-Marriage Family Outcomes? Helen's Face in Chinese Households*)² három kérdéskörben is izgalmas kérdéseket vet fel. Elemzése sokszínű és szellemes, bár talán több esetben is „túltolt” vagy erőszakolt, mégis melegen ajánlom a tanulmánnyal való megismerkedést, mert a benne olvasható állítások és megoldások – mégha olykor szerintem vitathatók is – mit sem vonnak le a felvetett kérdések továbbgondolására ösztönző hatásaiból.

A tanulmány a következő felütéssel indul: „Majdnem mindenki szereti a szépséget. A szépség szeretete az emberi lét természetes velejárója” (1. old.)³ A gondolatmenet következő lépése már hasznosabb a jelenség szociológiai összefüggéseivel foglalkozni akaró elemző számára, amennyiben egy tekintélyes listát közöl olyan művekről, amelyek a szépség hatását, annak „felfedezése”,⁴ vagyis az 1990-as évek eleje óta (Hamer-mesh–Biddle 1994)⁵ sokféle területen igazolták. A tanulmány művek sokaságát idézi annak igazolására, hogy

1 HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet.

2 Az elemzés alapjául a következő mű eredeti megjelenési helye: IZA Discussion Papers, No. 16157, Bonn. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/278855/1/dp16157.pdf>. A tanulmány azóta megjelent változatának elérhetősége: *Journal of Economic Behavior & Organization*, 212, 122–137. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167268123001919>.

3 A „túltolás” legelső és durva példája az első lábjegyzet, ami igencsak haszontalan: „*In Doctor Faustus, a late 16th century play, Christopher Marlowe said »Helen's face can launch a thousand ships«.*”

4 A földrajzi felfedezések történetéből tanultuk meg, hogy azokat a helyeket, amiket a hivatásos felfedezők felfedeztek, mások már sokkal korábban meglátogattak (nem szólván az ott élőkről). Vagyis az első empirikus kutatást megelőzően is tudták a hétköznapi emberek és a költők, a légitársaságok és a földesurak, a filozófusok (persze mind férfiak, lásd az úttörő mű által a mottóban szereplő utalást, miszerint Arisztotelész mindig mondogatta, hogy a szépség sokkal többet ér, mint egy ajánlólevél) és a bordélyházak tulajdonosai, hogy a szépség „hasznos”.

5 Erre a műre a szociológiai és közgazdasági szépségkutatások általában mint „ősükre” hivatkoznak. Ugyanakkor a kérdőívek, amik alapján ez a tanulmány íródott 10–15 évvel korábbiak, tehát már akkor voltak, akik feltételezték, hogy a szépség kutatása hasznos lehet, továbbá ők is hivatkoznak sokkal korábban íródott szépségkutatásokra. Úgy tűnik azonban, hogy ezek még nem alkalmaztak az „ősműhöz” hasonlítható szofisztikált módszertant. Például már a hetvenes-nyolcvanas években szociálpszichológiai kísérletek igazolták, hogy a jó kinézet (*physical attractiveness*) előnyt jelent az iskolában (egyebek között: Dion–Berscheid–Walster 1972; Landy–Sigall 1974; Kenealy–Frude–Shaw 1988), de az ismerteleneknek való segítségnyújtást is pozitívan befolyásolja (Benson–Karabenick–Lerner 1976).

szépnek lenni előnyt jelent a karrier és a munkahelyszerzés során, a szép embereknek a „másként” kinézők-nél jobb esélyei vannak a munkahelyi előrelépésre és a magasabb jövedelem megszerzésére. Tegyük hozzá, a szépség okozta előny azonban nemcsak a munkaerőpiaci folyamatokban érhető tetten, hanem a politikában is, ahogyan erre szépségelemzések⁶ rámutattak, de a szebb közgazdászok esélye a szakmai megbecsültségre is nagyobb, mint a nem-szépeké. Ami a házasságot illeti, a tanulmány utal olyan elemzésekre, amelyek kimutatták, hogy a férfiak a házassági piacon előnyben részesítik a szebb nőket, illetve hogy a házasság férfiak elégedettségét növeli a feleség szépsége (bár arról nem írnak, hogy mivel elégedettebbek a szép nők párijai).

Mielőtt magát a tanulmányt górcső alá venném, előbb a szépségmérés két nehézségével, és a tanulmány ezek kezelésére tett erőfeszítéseivel foglalkozom.

A szakmában nincs mindenki által elfogadott megoldás arra, hogy milyen fogalommal kell illetni a „nem szépeket”. Ha a szótárt vagy a ChatGPT-t használnák a kutatók, akkor a következő lehetőségek adódnának (a „szép” tagadásán túlmenően és a teljesség igénye nélkül): csúf, csúnya, csúnyácska, förtelmes, jelentéktelen/semmitmondó külsejű, ocsmány, otromba, pocsek, randa, rémes, ronda, visszataszító, nem vonzó, kevésbé szép. A tudományos nyelvezet és a politikai korrektség azonban erősen korlátozza ezt a listát, az általam megvizsgált művekben a következő fogalmakat használták a kutatók:⁷ vonzó/nem vonzó (equadori és mexikói prostituáltak, Arunachalam–Shah 2012), mellbevágóan jóképű vagy szép/kevésbé, esetleg messze átlag alatt, vonzó (amerikai jogászok, Biddle–Hamermesh 1998; amerikai, német és kanadai népesség, valamint angol gyerekek, Hamermesh–Abrevaya 2013).⁸ A leggyakrabban alkalmazott megoldás a nagyon vonzó/egyáltalán nem vonzó volt: versenysakkozók (Dreber–Gerdes–Gränsmark 2013), amerikai és kínai egyetemi hallgatók (Ong 2022),⁹ amerikai közgazdászok (Hamermesh 2006), egyetemi tanárok (Hamermesh–Parker 2005) és egyetemi hallgatók (Stinebrickner–Stinebrickner–Sullivan 2019), illetve amerikai és kínai szülők és gyerekeik (Hamermesh–Zhang 2024). A vizsgált tanulmányban az elemzés során a szépség ellentétéként az „átlagos” (*plain looking*) fogalmat használták a kutatók. A továbbiakban, elvetve az egyértelműen hamis „átlagos” vagy „normális” kinézet alkalmazását, mivel ilyen kinézet nem létezik, én a „nem vonzó” fogalmat fogom használni a szépség hiányának megjelenítésére.

A másik megoldatlan (mert „jól” megoldhatatlan) probléma a szépség mérésének mikéntje, vagyishogy a mérés kivitelezése milyen módon történt, hogy annak belső érvényessége ne legyen (nagyon) megkérdőjelezhető. A nagy kérdés az, hogy az adatfelvétel hogyan történik, vagyis mit figyelnek meg a kutatók, van-e kontroll, hányan vannak, kik ők, van-e tréning stb.

6 Mint erre Bognár és Tóth (2008) sok – leginkább USA-beli – példát mutattak be, sőt idéztek egy japán kutatást is, ahol a világ valamennyi fontos emberéről megkérdezték valakiket, hogy kiket lát a legvonzóbbnak. Az első öt között végzett Tony Blair, Hillary Clinton és Vladimir Putyin, aki ezzel lenyomta Arnold Schwarzeneggert. A szerzők által szemérmesként jellemzett magyar közvélemény szerint – valamilyen internetes portálok valamilyen szavazásai alapján – a következő szereplők voltak a legvonzóbbak a 2000-es évek végén: a bulvárlapok, az internetes portálok szavazásain gyakori helyezettek *Selmeczi Gabriella* (Fidesz), *Dávid Ibolya* (MDF), *Tüttő Kata* (MSZP), *Deutsch Tamás* (Fidesz), *Horváth Csaba* (MSZP) vagy *Mesterházy Attila* (MSZP).

7 A Lukács-fürdő élménymedencéjében rendezett fókuszcsoportban a „csúnya”, a „ronda”, az „ocsmány” és a „kevésbé vonzó” fogalmak alkalmazásának lehetősége merült fel.

8 Erre a megoldásra Sierminska és Singhal (2023), mint általánosan elfogadottra hivatottak, miközben egy német adatfelvétel eredményét mutatták be, mely szerint a legjobb kinézetűek aránya a hivatalnokok, az adminisztrátorok, a kutatók és a vezető beosztásúak körében a legmagasabb (és a farmerek között a legalacsonyabb).

9 Ugyanezt a skálát használják Doorley és Sierminska (2011) azzal a csavarral, hogy az EU-SILC 2007. évi hullámában ezt az (ön) értékelést a kérdezettre bízták.

A vizsgált kutatás¹⁰ esetében a kérdező az interjú végén egy hétfokú skálán mondott ítéletet a kéredezett kinézetéről, ahol az 1-es volt a legrosszabb, a nem vonzó kategória (a megfigyeltek 0,1%-a) és a 7-es volt a legjobb, a mellbevágóan gyönyörű kategória (a megfigyeltek 34%-a). Az értékelésnek ez a kiegyensúlyozatlansága a szerzők szerint általában jellemző a szépség megítélése esetében. Ez akár igaz is lehet, de ettől még a skála működésének érvényességében való hitet nem nagyon erősíti meg, mert talán túl sok lehet a mellbevágottság. Nem meglepő, hogy az elemzés során hol a skála alsó három kategóriáját vonták egybe, és ezzel a feleségek 3%-a minősült „kevésbé vonzónak” (és volt átlagosan két gyerekek), szemben a mellbevágóak 34%-ával, akiknek átlagosan 1,35 gyereke volt csupán. De próbálkoztak a szerzők azzal is, hogy valamennyi hetes alatti skálaértéket együttesen kezelték, mondván (biztosan teljesen alaptalanul), hogy ez a 66% egyformán „nem szép”, illetve hogy ez a változó jól közelíti a valóságot, amennyiben az „átlagos kinézetű” nők aránya nagyobb kell, hogy legyen mint a szépségeseké (ami nyilván igaz, de egy hangyányit tudománytalan).¹¹ Természetesen tisztában voltak a szerzők azzal, hogy a szépség mérése sokféleképpen hibázhat, de elégségesnek látták e tekintetben az „ösmű” (ön)megnyugtató kijelentését idézni, miszerint az azonos kultúrában élők számára a szépség ugyanazt jelenti, s ez időben sem változik.¹² Az is megnyugtató volt számukra, hogy a panel 2014. évi hullámához képest 2016-ban a feleségek 63%-ának a kinézetét azonosnak látta a kérdező. Amikor a két időpontban azonos módon értékelt nők almintáján vizsgálták a szépség hatását, akkor ugyanazt találták, mint a 2016-os adatok alapján, ami megerősítette a szerzőket, hogy a szépséget jól figyelték meg a kérdezők. Összehasonlító adat híján erről csak annyit mondhatok, hogy engem nem nyugtatna meg, ha a függő változóm harmadáról két év alatt eltérő értékek születnének, de ami fontosabb, vizsgálnám azokat az eseteket, ahol változott az értékelés, mert ebből sokat lehetne megtudni a szépségmegfigyelés mechanizmusáról.¹³

Áttérve a tanulmány megállapításainak elemzésére, úgy vélem, hogy a kutatás úttörő, amennyiben olyan területre merészkedik, amely teljesen érintetlen volt eddig a szépségkutatás számára: a háztartáson belüli folyamatokra. Az elemzés fő kérdése az, hogy a feleség szépsége – mintegy a munkaerőpiaci folyamatok folytatásaként (ahol ők többet kereshetnek az átlagos kinézetű nőkhöz képest) – javítja-e otthon is az alkupozícióját, ami egyfelől abban nyilvánulna meg, hogy kevesebb gyereket szül, másfelől abban, hogy kevesebb otthoni munkát végez.

10 Az elemzésbe csak olyan háztartásokat vontak be, ahol a feleség 18–60 év közötti, han nemzetiségű (a Kínában élők 92%-a ide tartozik) és vagy állásban volt vagy nem volt éppen munkája (N=2323). Az önfoglalkoztató nőket nem vizsgálták, ami szerintem hiba, hiszen azok szépsége nagyon is fontos lehet az otthoni jólléthez (többet is vannak otthon, mint azok, akik rendszeresen eljárnak dolgozni), s ha a jövedelem bizonytalanabb becslése miatt történt a kihagyásuk, akkor az nem elfogadható magyarázat, hiszen azt sokféleképpen lehet korrigálni. Ráadásul létszámuk is nagy, emiatt ennek az almintának a nagysága sokkal kisebb, mint az eredeti volt, következésképpen torzulhatott is.

11 Eljártak a mérési móddal is, hogy a 6-os és 7-es skálaértékeket egyesítették, s azt állították, hogy ez is izgalmas eredményt hozott, de nem írták, hogy mit, s szerintem ez csacsakaság, mert a 34%-nyi szélsőséges értéket nem hasznos tovább növelni oly módon, hogy feladják a mellbevágottság tényét (még hozzá durván, mert a 6-os értéket kapók aránya 32% volt).

12 Mivel a kutatás személyes interjú alapult, ezért nem alkalmazhatták a fényképeket használó szépségkutatások esetében használt különféle megoldásokat, amikkel a szépséget eltérő módon értékelő véleményeket szokták homogenizálni. Ugyanakkor nem éltek azzal a kevés lehetőséggel sem (vagy legalábbis a tanulmány nem tér ki ezekre), amelyekkel más hasonló kutatások próbálták növelni a megfigyelések belső érvényességét, mint a speciális tréning (Arunachalam–Shah 2012), vagy a kérdező szépségének önértékelésen alapuló megítélése (ahogyan azt a boldogság kutatása során Stefkovics és Sik [2022] tették). Az pedig véleményem szerint hiba, hogy elmulasztották legalább a kérdező nemét bevonni a kontrollálás során, hiszen biztosra vehető, hogy a női és férfi kérdező nem azonos módon ítélkezik a szépség jelenségéről.

13 Oly módon, hogy én az MHP kutatás során a kérdezők által 1992-ben cigánynak nézett kérdezettek esetében vizsgáltam megítélésüket 1993-ban és 1994-ben (Lapos 1995). Pedig 1992–1994 között a kérdezők a cigányok 77%-át mindig cigánynak, a nem-cigányok 96%-át mindig nem-cigánynak látták.

A kutatás során rákérdeztek a feleség és a férj kinézete mellett a gyerek „minőségére”,¹⁴ az otthoni munka és a kapott rokon segítség (megkülönböztetve ezen belül a gyerekgondozási segítséget) mértékére, valamint a dolgozó nők jövedelmére. Azt találták, hogy míg a szép feleségek a kevésbé vonzóakhoz képest kevesebb gyereket szültek,¹⁵ addig a férj kinézete nem hatott a gyerekek számára.¹⁶ Ha mégis gyerek született, akkor a szép feleség (különösen a városban élők) kevesebbet foglalkoztak a gyerekekkel (gondozás, leckeírás), s jobban támaszkodtak a felmenőktől kapott segítségre.

A szerzők gondosan figyelembe vettek több olyan tényezőt, amelyek befolyásolhatják a feleség viselkedését, s ezért hatásuk kiszűrendő. Ilyen például a háztartás fogyasztása (illetve vagyona), feltételezve, hogy a gazdagabbak többet engedhetnek meg maguknak a feleség szépségének növelésére vagy/és megőrzésére,¹⁷ de azt a módszertani hatást is kontrollálták, hogy a kérdezők kevés vagy sok feleség szépségét figyelték-e meg, hiszen ez utóbbiak véleménye nagyobb súllyal esett a latba.¹⁸ Mindezen hatásokat figyelembe véve, továbbra is kimutatható a szépség gyermekszám-csökkenő hatása.

Kontrolláltak továbbá olyan dimenziókat is, amelyek ugyan fontosak lehetnek, de operacionalizálásuk erősen megkérdőjelezhető:

- Instrumentális változóként vonták be az elemzésbe a szülők szépségének hatását, de fogalmam sincs, hogy miképpen mérték ezt (mi a helyzet a más háztartásban élő szülőkkel, a halottakról már ne is beszéljünk és az sem meglepő, hogy ezt a modellt az eredetnél jóval kisebb almintán tesztelték), sőt azt sem nagyon értem, hogy ennek a hatásnak a kiszűrése miért fontos, amennyiben a feleség szépségének forrása a mai hatás elemzése szempontjából szerintem irreleváns.¹⁹
- Nem feledkeztek meg a szépség genetikai meghatározottságáról sem, amit a magasságon keresztül gondoltak megközelíteni. Ez nagyon gyenge próbálkozás szerintem, s nem csupán azért, mert a magasság és a szépség genetikai összefüggéséről (már, ha ilyen egyáltalán létezik) kétlem, hogy sokat tudnának a szerzők (vagy bárki más), hanem azért is, mert a magasságot tekinthetjük a szépség részének, s ha ez igaz, akkor ennek hatását nem kiszűrni kell, hanem be kell vonni a modellbe.
- Külön vizsgálták a falusi és városi, az idősebb és fiatalabb, az iskolázatlan és iskolázott háztartásokat, illetve ahol az első gyerek lány volt (minden esetben az első kategóriáról feltételezve, hogy az a feleség alkupozícióját rontja).

Összességében azt találták, hogy a szebb szülők, a magasság és a háztartáson belüli gyengébb alkupozíció minden formájában a női szépség mindig előnyt jelent, és a fejletlenebb régiókban az összefüggés erősebb, mint a fejlettebbekben.

14 „Jó minőségű” gyerekek azokat tekintették, akik az iskolai teljesítményük alapján osztályukban vagy az évfolyamukban a felső 25%-ba sorolódtak valami alapján és valakik által.

15 Mi több, noha a kínai kultúrában a fiúgyerek születése emeli igazán a feleség státuszát, egy szebb feleség esetében egy lánygyermek születése is inkább „megbocsájtatik”.

16 Amikor a férj és a feleség megjelenése közötti különbséget vonták be a vizsgálatba, akkor ez sem homályosította el a feleség szépségének hatását.

17 Ez jogos feltételezés, de azért a „mesterséges” szépség (vagyis a *make-up* és az öltözködés segítségével feldobott szépség) és a fogyasztás (vagyon) közötti kapcsolat bonyolultabb lehet annál, mint azt a szerzők hiszik, s velünk elhitetni kívánnak.

18 Optimistán megjegyezték ugyan, hogy mivel valamennyi kérdező kínai egyetemista volt, ez biztosan homogenizálta a szépségről alkotott nézeteiket. Ami jogos, amennyiben a kérdezők összetétele homogén a kor és az iskolai végzettség szempontjából.

19 Persze a szépség örökítése izgalmas kérdés (Hamermesh–Zhang 2024).

Áttérve a szépség hatásának háztartáson belüli működésére, a szerzők két mechanizmusról szólnak: 1. szerepel-e a feleség neve a ház (ingatlanok) örökösének listáján, illetve 2. a munkaerőpiacon megszerezhető jövedelem nagysága mekkora (az órabér logaritmusával mérve). A feleség háztartáson belüli alkupozíciójának erejét kifejező mindkét dimenzióban – a sokféle kontroll után is – érvényesül a szépség hatása: a szép feleség nagyobb eséllyel örököl, és mivel a munkaerőpiacon jobban értékesíthető a munkája, ezért kevesebbet vigyáz „ingyen” otthon a gyerekekre. Különösen igaz ez a városban élőkre, ahol magasabb a nők foglalkoztatottsága és (bár erről nem szól a fáma) feltehetőleg a jobban fizető és karrierrel kecsegtető állások is inkább előfordulnak. A hiányzó gyermekmegőrző feladat ennek megfelelően a városokban a szép feleségek felmenőire nagyobb mértékben hárul, mint a kevésbé vonzókéra.

Összefoglalóan úgy vélem, hogy a művet érdemes elolvasni, sőt alaposan áttanulmányozni. Ám ezt érdemes kritikával megtenni, mert vannak a modelleknek olyan elemei, amelyek azt sugallják, hogy a sokat akaró szarka nem bírta el mindent, amit megszerzett. Mindazonáltal a következő három kérdéskörben a tanulmány továbbgondolása igencsak hasznos lehet. Ezek fontossági sorrend nélkül a következők:

- Igaz lehet-e egy olyan állítás, hogy az egyén biológiai (testi, veleszületett, alkati) vagy pszichológiai jellemzőinek (mint kinézet, magasság, balkezesség, IQ, optimizmus, anómia stb.) bevonása a társadalmi rétegződés modelljeibe nagyot (a társadalom bonyolultabbá válása miatt egyre nagyobb) lendíthetne azon törekvés sikerén, hogy le tudjuk írni, meg tudjuk magyarázni az emberek és csoportjaik között létrejövő különbségeket?
- Igaz lehet-e az a kritika, hogy a sztenderd sokváltozós modellek magyarázóereje és oksági modell felé való elmozdításuk – ellentétben a különbségek különbsége és a szaggatott regressziós kutatási dizájnokkal – az instrumentális változók használatán alapuló megoldásokkal nem fokozható, mivel ezek sok önkényességet és esetlegességet foglalnak magukban?
- Jogosan feltételezhetjük-e, hogy a nők és férfiak makroszintű egyenlőtlenségeinek vizsgálatán sokat tudna finomítani, ha a közöttük létrejövő háztartáson belüli egyenlőtlenségi viszonyokat jobban megértenénk (aminek értelemszerűen feltétele az ilyen folyamatok kutatása)? A tanulmány utal arra, hogy Kínában a nők (különösen a feleségek) helyzete általában (de különösen vidéken) rossz alkupozíciót jelent, s ehhez képest gondolták fontosnak a kutatást. Ez a tételük valóban megszívlelendő, amennyiben ez a kérdés kultúra, gazdasági és jogi helyzet, valamint politikai hatások függvényében újrafogalmazható.²⁰

Ha az előbbiekben felsorolt kérdések fontosak a szociológia számára,²¹ akkor úgy vélem, az itt olvasott tanulmány alapjául szolgáló kutatás (talán jobban kivitelezve és mindenképpen alaposabban és óvatosabban elemezve) nagyon hasznosnak tekinthető.

²⁰ Hogy mennyire kultúrafüggő ez a kérdéskör, arra maga a tanulmány szolgál jó példával, amennyiben a szerzők már a mű bevezetőjében leszögezték, hogy a szépség hatására „romlik a házasság minősége... de csökken a nemek közötti egyenlőtlenség” (2. oldal), amelyek bizony elég értékterhelt (normatív) kijelentések.

²¹ Magyarországon ilyen kutatás sosem volt. Az egyetlen általam ismert kutatás, amiben a magyar lakosságnak, a politika és az üzleti élet különféle szereplőinek és a médiának a szépség jelenségéhez való viszonyát kutatták, az egy 2008. évi Tárki adatfelvétel és az Image Factory elemzése volt (Bognár–Tóth 2008). Egy majdani kutatás számára fogódzónak: a lakosság 41%-a volt elégedett a külsejével, a férfiak jobban (49%), a nők kevésbé (33%), és a párválasztásnál 11%-uk tekintette a jó megjelenést a legfontosabbnak (és persze inkább a férfiak és a fiatalabbak). A nők és a budapestiek hajlamosabbak voltak irigykedni mások kinézetére, mint a férfiak és a fővároson kívül élők.

HIVATKOZÁSOK

- Arunachalam, R. – Shah, M. (2012) The Prostitute's Allure: The Return to Beauty in Commercial Sex Work. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 12(1). <http://dx.doi.org/10.1515/1935-1682.3203>.
- Benson, P. L. – Karabenick, S. A. – Lerner, R. M. (1976) Pretty pleases: The effects of physical attractiveness, race, and sex on receiving help. *Journal of Experimental Social Psychology*, 12(5), 409–415. [http://dx.doi.org/10.1016/0022-1031\(76\)90073-1](http://dx.doi.org/10.1016/0022-1031(76)90073-1).
- Biddle, J. E. – Hamermesh, D. S. (1998) Beauty, productivity, and discrimination: Lawyers' looks and lucre. *Journal of Labor Economics*, 16(1), 172–201. <http://dx.doi.org/10.1086/209886>.
- Bognár Á. – Tóth G. (2008) *Tükröm, tükröm: A szépség nem minden*. Társadalmi Klíma, Társadalmi Klíma riport 9. sz.
- Dion, K. – Berscheid, E. – Walster, E. (1972) What is beautiful is good. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24(3), 285–290. <http://dx.doi.org/10.1037/h0033731>.
- Doorley, K. – Sierminska, E. (2011) *Beauty and the beast in the labor market: Evidence from a distribution regression approach*. CEPS Working Paper No. 2011–62, CEPS/INSTEAD.
- Dreber, A. – Gerdes, C. – Gränsmark, P. (2013) Beauty queens and battling knights: Risk taking and attractiveness in chess. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 90, 1–18. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jebo.2013.03.006>.
- Hamermesh, D. – Zhang, A. (2024) *The Economic Impact of Heritable Physical Traits: Hot Parents, Rich Kid?* NBER Working Paper No. 32086. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. <http://dx.doi.org/10.3386/w32086>.
- Hamermesh, D. S. (2006) Changing looks and changing “discrimination”: The beauty of economists. *Economics Letters*, 93(3), 405–412. <http://dx.doi.org/10.1016/j.econlet.2006.06.004>.
- Hamermesh, D. S. – Abrevaya, J. (2013) Beauty is the promise of happiness? *European Economic Review*, 64, 351–368. <http://dx.doi.org/10.1016/j.euroecorev.2013.09.005>.
- Hamermesh, D. S. – Biddle, J. E. (1994) Beauty and the labor market. *The American Economic Review*, 84(5), 1174–1194.
- Hamermesh, D. S. – Parker, A. (2005) Beauty in the classroom: instructors' pulchritude and putative pedagogical productivity. *Economics of Education Review*, 24(4), 369–376. <http://dx.doi.org/10.1016/j.econedurev.2004.07.013>.
- Kenealy, P. – Frude, N. – Shaw, W. (1988) Influence of children's physical attractiveness on teacher expectations. *The Journal of Social Psychology*, 128(3), 373–383. <http://dx.doi.org/10.1080/00224545.1988.9713754>.
- Landy, D. – Sigall, H. (1974) Beauty is talent: Task evaluation as a function of the performer's physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29(3), 299–304. <http://dx.doi.org/10.1037/h0036018>.
- Lapos A. (1995) A longitudinális cigány. *Replika*, (17–18), 246–251.
- Ong, D. (2022) The college admissions contribution to the labor market beauty premium. *Contemporary Economic Policy*, 40(3), 491–512. <http://dx.doi.org/10.1111/coep.12570>.
- Sierminska, E. – Singhal, K. (2023) Does it pay to be beautiful? *IZA World of Labor*. <http://dx.doi.org/10.15185/izawol.161.v2>.
- Stefkovic Á. – Sik E. (2022) What drives happiness? The interviewer's happiness. *Journal of Happiness Studies*, 23(6), 2745–2762. <http://dx.doi.org/10.1007/s10902-022-00527-0>.
- Stinebrickner, R. – Stinebrickner, T. – Sullivan, P. (2019) Beauty, job tasks, and wages: A new conclusion about employer taste-based discrimination. *The Review of Economics and Statistics*, 101(4), 602–615. http://dx.doi.org/10.1162/rest_a_00792.